ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Varadekaani, dosentti Anu Laine,
Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta

Kiitos pyynnöstä tulla Eduskunnan sivistysvaliokunnan kuultavaksi liittyen Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäiseen osaan “Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045” (Asia: VNS 7/2025 vp), erityisesti opettajankoulutuksen näkökulmasta.

Esitän asiaan viisi näkökulmaa, joiden huomioiminen on lähitulevaisuudessa keskeistä opettajankoulutuksen kannalta. Näkökulmat ovat perusteltavissa alamme tutkijoiden tutkimushavaintoihin nojaten. Niitä tukee myös tiedekuntamme koordinoimassa kansallisessa opettajankoulutusfoorumissa (https://www.helsinki.fi/fi/verkostot/opettajankoulutusfoorumi) tehty Opettajankoulutus 2050 - tulevaisuusvisiotyö (https://helda.helsinki.fi/items/fe7d959f-de0e-4e22-8354-f59f7820eeba).

I) Väestökehityksen vaikutukset koulutukseen ja opettajien osaamiseen

Ikäluokat pienenevät ja väestö keskittyy yhä enemmän suuriin kaupunkeihin. Tämä lisää alueellista eriytymistä ja haastaa koulutuspalveluiden järjestämisen erityisesti kunnissa, joissa väestömäärä laskee. Samalla lasten ja perheiden kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen moninaisuus kasvaa, mikä edellyttää opettajilta laajaa osaamista sekä maisteritasoisen peruskoulutuksen osalta että jatkuvan oppimisen osalta. On varmistettava, että osaavat opettajat ja sen myötä laadukas koulutus ovat saatavilla koko maassa. Digitalisaatio ja digitaalinen oppiminen sekä erityisesti tekoälyn kehitys on huomioitava osana ratkaisuja. Lasten ja koulujen määrän väheneminen vaikuttaa myös tulevaisuuden opettajatarpeeseen, mikä edellyttää ennakoivaa suunnittelua ja joustavia ratkaisuja.

Tulevaisuuskestävään opettajien osaamisen kehittämiseen tulee myös osoittaa voimavaroja, sillä laadukas ja monipuolinen täydennyskoulutus on avainasemassa muuttuvassa toimintaympäristössä. Tällä hetkellä näkymät ovat heikot, sillä Opetushallituksen koordinoima täydennyskoulutus on käytännössä lopetettu, ja kunnilla ei ole resursseja rahoittaa koulutusta. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen on heikentänyt tilannetta merkittävästi entisestään.

II) Oppimisen tuen uudistuksen toteuttaminen ja resursointi

Oppimisen tuen uudistaminen on eräs keskeisistä koulutuspoliittisista hankkeista nykyisen hallituksen ohjelmassa. Valitettavasti uudistus on jäänyt osittain irralliseksi ja pirstaleiseksi, sillä oppimisen tukea ei ole tarkasteltu yhtenäisenä kokonaisuutena: käsitteistö vaihtelee eri koulutusasteilla, mikä lisää sekaannusta sekä henkilöstön että etenkin huoltajien keskuudessa. Uudistuksen eräs tarkoitus on ollut yhtenäistää oppimisen tuen yhdenvertaisuutta eri puolilla Suomea. Tällä hetkellä kuitenkin käytännön pelisääntöjä sorvataan kunnissa ilman riittävää valtakunnallista ohjausta. On erittäin todennäköistä, että yhdenvertaisuus ei edelleenkään tule toteutumaan. Tämä on uhka toimivalle koulutusjärjestelmälle. Oppimisen tuen oppilaskohtaisen tuen toteuttamiseen liittyy myös opettajakelpoisuuksiin liittyvä rajoite: oppilaskohtaista tukea voi antaa vain erityisluokanopettaja tai aineenopettaja, jolla on suoritettuna lisäksi erityisopettajaopinnot sekä peruskoulussa opetettavien aineiden monialaiset opinnot. Siten koulujen laaja-alaisten erityisopettajien työpanos jää hyödyntämättä oppilaskohtaisen tuen osalta. Kunnissa on pulaa juuri oppilaskohtaiseen tukeen kelpoisista opettajista.

III) Opettajan työn houkuttelevuus ja arvostus

Opettajan työn houkuttelevuuteen tulee kiinnittää huomiota kokonaisvaltaisesti. Suomessa on toistaiseksi vielä kohtuullisen hyvä tilanne, sillä meillä on kansainvälisesti vertailtuna paljon hakijoita opettajankoulutukseen ja meillä opettajat pysyvät opettajan työssä uransa ajan. Tässä on nähtävissä jo muutoksia, joiden suhteen on tarpeen tehdä konkreettisia toimenpiteitä. Erityisesti matematiikan ja luonnontieteiden aineenopettajankoulutukseen on vähän hakijoita, mikä vaikuttaa pätevien opettajien saatavuuteen sekä siten tulevaisuuden kannalta olennaisen osaamisen rakentamiseen.

Laadukas koulutusjärjestelmä sen kaikissa eri vaiheissa ja asiantuntevat taitavat opettajat ovat merkittävin voimavaramme siinä, että lapsille ja nuorille voidaan tarjota ja taata korkeatasoinen koulutus Suomessa myös tulevaisuudessa. Opettajan työ on erittäin vaativaa ja vastuullista asiantuntijatyötä, ja tulee varmistaa, että suomalaisissa kouluissa on parhaat mahdolliset opettajat. Tämä edellyttää yhteistä sitoutumista ja monia konkreettisia toimia. Opettajien yliopistollinen maisteritasoinen ja tutkimusperustainen koulutus on avainasemassa. On keskeistä huolehtia opettajien työn riittävistä resursseista, esimerkiksi oppimisen tukeen liittyen. Opettajan työn houkuttelevuutta on tarpeen lisätä kiinnittämällä huomiota opettajien palkkaukseen suhteessa muihin vastaavan tasoisiin vaativiin asiantuntijatehtäviin, opettajien mielekkäisiin urapolkuihin sekä asianmukaiseen täydennyskoulutukseen.

IV Koulutuksen roolin korostaminen yhteiskunnassa

Suomi tarvitsee koulutettuja asiantuntijoita. Tämä edellyttää sitä, että kaikkien asteiden koulutuksen laatuun tulee kiinnittää huomiota. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että suomalaisen koulutusjärjestelmän kokonaisuuteen, varhaiskasvatukseen, perusopetukseen, lukiokoulutukseen, ammatilliseen koulutukseen ja korkeakoulutukseen, tulee kohdistaa voimavaroja, jotta selonteon tulevaisuudessa tarvittavat erilaiset osaamiset ja tavoiteltu koulutus- ja osaamistason nousu ovat yhteiskunnan ja hyvinvoinnin kehittymisen ja resilienssin tukena. Koulutus on investointi. Myös ajantasainen ja saavutettava täydennyskoulutus on avainasemassa jatkuvassa kehittymisessä.

V Osaaminen

Osaaminen on keskeinen käsite läpi koko selonteon. Luvussa 12.10 Osaaminen: Vaihtoehtoiset kehityskulut vuoteen 2045 käsitellään kiinnostavasti skenaarioita, joissa on kyse osaamisen hyödyntämisen ja hallinnan vaihtoehdoista. Kahdessa skenaarioista viitataan selväsanaisesti koulutukseen tai koulutusjärjestelmään, mutta ei laajemmin oteta kantaa siihen, mistä, miten ja millä voimavaroilla osaaminen syntyy ja mitkä tahot ovat aktiivisia toimijoita “osaamisjärjestelmässä”. Selonteko ja sen osaamiseen liittyvät tavoitteet saattaisivat hyötyä tai ainakin konkretisoitua siitä, jos osaamista pohdittaisiin huolellisesti ja analyyttisesti kokonaisuutena sekä siten avattaisiin koulutuksen roolia ja tehtävää korkeatasoisen osaamisen tuottajana ja ylläpitäjänä.